

نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در توسعه اقتصاد دانش بنیان، مطالعه موردی:
واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران
امیررضا اصنافی*^۱، داریوش مطلبی^۲، میترا اولیایی^۳

چکیده

هدف: این پژوهش وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی تهران را در توسعه اقتصاد مبتنی بر دانش مورد بررسی قرار داده است.

روش: پژوهش حاضر، توصیفی و از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری را ۴۰۰ نفر از پژوهشگران و اساتید در ۶ واحد دانشگاهی در ۶ دانشکده فنی و مهندسی و ۶ کتابخانه دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران تشکیل می‌دادند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته شامل ۲۵ سؤال بود که بر اساس ضریب آلفای کرونباخ، پایایی آن ۰/۹۶ برآورد گردید. تعداد ۴۰۰ پرسشنامه بین جامعه پژوهش توزیع گردید که تمام ۴۰۰ پرسشنامه دریافت شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی و نرم‌افزار SPSS 20 استفاده شده است.

یافته‌ها: در کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی شهر تهران مولفه‌های خلق دانش و انتشار دانش و کاربرد دانش در حد کم محقق شده است. بنابراین کتابخانه‌های دانشگاهی در توسعه اقتصاد دانش مبتنی بر دانش نقش کمی ایفا می‌کنند.

اصالت پژوهش: با توجه به اهمیت مراکز آموزش عالی در توسعه اقتصاد دانش محور، نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: کتابخانه‌های دانشگاهی، اقتصاد دانش بنیان، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران

^۱ استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی aasnafi@gmail.com

^۲ استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران
dariushmatlabi@gmail.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران
mitraoliyaei@gmail.com

مقدمه

جامعه و اقتصاد دانشی، نه تنها بازارهای اطلاعاتی هستند که فرآورده‌ها و خدمات دانش، در آن‌ها برای فروش عرضه می‌شوند، بلکه فضایی هستند که در آن، شرکت‌های کار و پیشه، مؤسسات دانشگاهی و بخش‌های صنعتی فرصت همکاری برای اشتراک اطلاعات و دانش خود و نیز تبدیل به انبوهی از ایده‌ها، فرصت‌ها و راه‌حل‌هایی که منجر به ایجاد ثروت اقتصادی و اجتماعی می‌شود را به دست می‌آورند (بریسون، ۲۰۰۱). در این فضای دانشی، وجود کتابخانه‌ها و کتابداران نیز ضروری است. کار اصلی کتابداران، سازماندهی و کنترل فضای اطلاعاتی و دانشی است. در این معنا، کتابداران را می‌توان مدیران فضای اطلاعاتی و دانشی نامید (سلیمانی، ۱۳۹۴، ۹۰). در این میان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی که محل جمع‌آوری و اشاعه‌گزینی اطلاعات و دانش است نقش مهمی در گسترش دانش و استفاده از آن در جهت رشد اقتصادی و توسعه ایفا می‌نمایند. در کشورهای در حال توسعه با ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی، پیوسته زمینه جذب مشتریان اطلاعاتی و ارائه خدمات و بستر مناسب را در زمینه درآمد و خودکفایی ملی در راه توسعه ملی برمی‌دارند. عملیاتی شدن اقتصاد دانش محور از مقوله‌های مهمی است که بسیاری از نظریه‌پردازان به تحلیل آن پرداخته‌اند. در این میان چگونگی عملیاتی شدن اقتصاد دانش محور، بسیار وابسته به قابلیت سنجش و شبیه‌سازی آن است چرا که بدین وسیله می‌توان آثار هر یک از سیاست‌ها و تحولات موجود را بررسی و زمینه تحقق بیش از پیش اهداف مشخص شده در این زمینه را فراهم آورد. تاکنون چارچوب منسجم و مورد توافق جهانی برای سنجش اقتصاد دانش محور ارائه نشده است. با این حال چارچوب‌های مختلفی برای سنجش اقتصاد دانش محور از سوی سازمان‌های بین‌المللی مثل APEC، OECD، بانک جهانی و سایر مراکز ارائه شده که، متفاوت از چارچوب‌های آماری سنتی موجود است. این الگو در خصوص اقتصاد دانش محور آن را اقتصادی می‌داند که در آن تولید، توزیع و کاربرد دانش، عامل و محرک اصلی رشد اقتصادی، تولید ثروت و اشتغال در تمامی صنایع است و طبق این تعریف، تمامی فعالیت‌های اقتصادی به نوعی به دانش متکی هستند (اپک، ۲۰۰۰). پژوهش حاضر در پی این است که با استفاده از

¹ . Bryson

شاخص‌های مربوط به اقتصاد دانش بنیان بنا به شاخص آپک ۱، وضعیت هر یک از شاخص‌های موجود در اقتصاد دانش بنیان در کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان محلی برای خلق دانش از سوی پژوهشگران و اساتید و انتشار دانش و استفاده دانش جهت کسب و کار و نوآوری در جهت تحقق اقتصاد مبتنی بر دانش در کنار دانشگاه مورد بررسی قرار دهد.

مفتاحی (۱۳۹۱) به پژوهشی با عنوان "بررسی مفهومی نقش توسعه انسانی در تحقق اقتصاد دانش بنیان در ایران" پرداخته‌اند. نتایج پژوهش روش توصیفی - تحلیلی نشان داده که اقتصاد دانش بنیان مستلزم عرضه و تقاضا چشمگیر دانش است و جمعیت تحصیل کرده و ماهر که به خوبی بتواند دانش را خلق و آن را به کار گیرد، عامل کلیدی اقتصاد دانش بنیان است و توسعه انسانی در میان پیش شرط‌های تحقق اقتصاد دانش بنیان جایگاه مهمی دارد و مهارت‌های مورد تاکید عصر اقتصاد دانش بنیان، همه مربوط به توانایی‌ها و پتانسیل‌های انسانی است. جواهری (۱۳۹۰) به پژوهشی با عنوان "سیاست‌های اقتصادی مناسب برای گذار به اقتصاد دانش بنیان: مورد ایران" پرداخته‌اند. در نتایج پژوهش نشان بر ضرورت نهادها تاکید می‌کنند و بیان می‌دارند که کشورهای دارای نهادهای مناسب و درست، معمولاً عملکرد اقتصادی بهتری دارند، و کشورهای فاقد نهادهای مناسب و درست در هر حال عملکرد بدی دارند. و هدف این رساله نیز بیان اهمیت حقوق مالکیت فکری در عصر اقتصاد متکی بر دانش است و یافته‌ها حاکی از این است که وضع قوانین جهت حمایت از مالکیت فکری ضمن بیان قانونی حقوق معنوی و اقتصادی افراد خلاق در ارتباط با آنچه که خلق می‌کنند و حقوق عموم برای دسترسی به دستاورد این افراد، باید به گونه‌ای طراحی و اجرا شود که منجر به توسعه و ترویج خلاقیت‌ها و گسترش و کاربردی کردن نتایج آنها گردد و در بلند مدت باعث بهبود زمینه‌های نوآوری، انتقال فناوری، تجارت، سرمایه‌گذاری خارجی، صادرات و غیره شود. میرانی، شیخ اسمعیلی و میرانی (۱۳۹۳) دانش را به عنوان عامل مهمی در افزایش بهره‌وری و تولید ناخالص داخلی کشورها می‌دانند که می‌تواند سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان را در تهیه و تدوین سیاست‌های مربوط به بخش دانش و افزایش ظرفیت تولیدی یاری‌رسان باشد. کزالی هاوتون ۲ (۲۰۱۴) در مقاله "کتابخانه محلی در شهر دیجیتال و فیزیکی:

۱. چارچوب سازمان همیاری اقتصادی آسیا و اقیانوس آرام (APEC)

فرصت‌هایی برای توسعه اقتصادی" به بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی به عنوان محل ارتباط جامعه، فضای مشارکت، و انکوباتورهای (پرورشگاه‌های) کارآفرینی در فضای یک شهر، حکمرانی شهری، و برنامه‌ریزی دولت محلی می‌پردازد و بر آن است این نقش را از منظر کارشناسان کتابخانه‌ها و دیدگاه‌های آینده آنها درباره کتابخانه‌ها در اقتصاد دانش شبکه‌ای در یابد. کتابخانه‌های عمومی غالباً توسط و یا از جانب دولت‌های محلی اداره می‌شوند و نقش بالقوه برجسته‌ای برای دولت‌های محلی در زمینه هدایت جوامع در چارچوب شبکه دیجیتال جهانی ایفا می‌کنند. این مطالعه می‌کوشد دریابد رابطه میان فناوری دیجیتال و فضای کتابخانه فیزیکی چگونه می‌تواند به صورت بالقوه جامعه را پشتیبانی کند تا فضای خلاقانه و همکارانه‌ای را برای گذار به آینده دیجیتال ایجاد کند. این مطالعه دریافت که کتابخانه‌ها می‌توانند در زمینه نقش و جایگاه خود به عنوان محل ارتباط و تلاقی جامعه به منظور ایجاد شبکه پویا جامعه و رفع شکاف دیجیتال سرمایه‌گذاری کنند. این مقاله همچنین مزایای بالقوه کتابخانه‌ها را در زمینه استفاده از شبکه‌ها و زیرساخت‌های فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (ICT) از قبیل «شبکه پهن‌بند ملی استرالیا» بر می‌شمرد. این شبکه‌ها می‌توانند کاربری گسترده‌تر از دارایی‌هایی کتابخانه‌ای را تسهیل نمایند و این امر به نوبه خود می‌تواند به شکوفایی منطقه‌ای و اقتصاد دانش بنیاد کمک کند. گوموتسو^۱ (۲۰۱۲) در مقاله با عنوان "ارتقای دانش بومی آفریقایی در اقتصاد دانش بنیاد: کشف نقش آموزش عالی و کتابخانه‌ها" به مطالعه راه‌های ملموسی می‌پردازد که دانشگاه‌ها و کتابخانه‌ها از آن طریق موضوع گنجاندن دانش بومی در فعالیت‌هایشان را مورد بررسی قرار دهند تا بتوانند مشخصاً آفریقایی شناخته شوند. در این مقاله به این نتیجه دست یافت که سالهاست اهمیت دانش بومی در توسعه ثابت شده است. از دانشگاه‌های آفریقا درخواست شده است دانش بومی آفریقایی را در آموزش و پژوهش‌های خود لحاظ کنند و دانش بومی را به عنوان موضوعی ارزشمند و راهی برای تبدیل آفریقا به تولید کننده یا کمک کننده دانش و نه مصرف کننده آن بنگرند. کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با گسترش ارائه خدمات انتفاعی به کاربران خود می‌توانند بستر مناسب و جدیدی را در زمینه ثروت و خودکفایی ملی و گام بزرگی در راه توسعه ملی بردارند. از سوی دیگر، مطالعات مربوط به اقتصاد دانش‌بنیان نشان داد که تغییرات اقتصادی و سیاسی زیادی در کشورهای مختلف شاهد هستیم که نیاز به اطلاعات به منظور پشتیبانی از گذار و رشد اقتصادی

¹ . Kgomotso

دارند، بنابراین اتخاذ برنامه‌های مناسب برای تغییرات اشاره شده یکی از ضروریات اساسی این کتابخانه‌ها است و همان‌طور که گفته شد هر برنامه‌ای برای این تغییرات زمینه‌ساز مدیریت دانش و اطلاعات است. علی‌رغم پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با اقتصاد دانش بنیان، تاکنون پژوهشی داخلی به نقش کتابخانه‌های دانشگاهی در تحقق اقتصاد دانش بنیان نپرداخته است. از این رو پژوهش حاضر در صدد است که به بررسی این مسئله بپردازد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، با توجه به نحوه گردآوری داده‌ها جزء پژوهش‌های پیمایشی توصیفی و به روش همبستگی است. جامعه آماری در این پژوهش شامل دانشجویان و اساتید واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران است که از کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران استفاده می‌کنند. دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران دارای ۹ واحد دانشگاهی، ۴۴ کتابخانه است که تعداد دانشجویان و اساتید این واحدهای دانشگاهی حدوداً بالغ بر ۳ میلیون نفر است. در این پژوهش، به دلیل حجم زیاد نمونه، از میان جامعه آماری، اساتید و دانشجویان دانشکده فنی و مهندسی در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در شهر تهران مورد بررسی قرار گرفتند. تعداد ۶ دانشکده فنی در ۶ واحد دانشگاهی که هر دانشکده نیز دارای یک کتابخانه است و تعداد دانشجویان و اساتید دانشکده فنی حدوداً بالغ بر ۵۰ هزار نفر است. در این پژوهش، نمونه‌گیری به روش طبقه‌بندی ساده صورت گرفت. سپس حجم نمونه هر یک از دانشکده‌های فنی به طور جداگانه محاسبه گردید. جهت اعتبار بیشتر پژوهش ۴۰۰ پرسشنامه بین اساتید و دانشجویان دانشکده‌های فنی توزیع گردید. در پایان ۴۰۰ پرسشنامه جمع‌آوری گردید و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. (نرخ بازگشت، ۱۰۰٪) همچنین به منظور گردآوری اطلاعات مناسب از جامعه آماری، از پرسشنامه استفاده گردید. برای این پژوهش یک پرسشنامه طراحی شده است. مولفه‌های این پرسشنامه، برگرفته از شاخص اقتصاد دانش محور APCE (آپک، ۲۰۰۰) و مشتمل بر ۲۵ گویه و ۳ مولفه است. مولفه‌های سه‌گانه این پرسشنامه عبارتند از: خلق دانش (۴-۱۰)، انتشار دانش (۱۱-۱۸)، کاربرد دانش (۱۹-۲۵) و ۳ سوال در مورد جنسیت، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی است. برای تهیه پرسشنامه با مطالعه کتاب‌ها، مقالات، منابع اینترنتی و تحقیقات انجام شده توسط سایر افراد یا سازمان‌ها به جمع‌آوری اطلاعات در زمینه ادبیات و پیشینه تحقیقات انجام شده درباره

موضوع پرداخته شده است. سپس سیاهه واری از منابع مورد مطالعات استخراج شد و از این سیاهه واری سوالات پرسشنامه تهیه گردید. همچنین مقیاس اندازه گیری پرسشنامه، طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (خیلی زیاد- زیاد- متوسط- کم- خیلی کم) بوده است. برای متناسب بودن و تأیید روایی پرسشنامه در اختیار متخصصان و جمعی از صاحب نظران در حوزه فناوری اطلاعات قرار گرفت و پس از انجام اصلاحات و بهره گرفتن از نظرات کارشناسی متخصصان فن و تأیید روایی محتوا، پرسشنامه تأیید و جهت توزیع در جامعه آماری آماده گردید. پایایی پرسشنامه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۹۶ به دست آمد که نشان می‌دهد پرسشنامه مورد دارای اعتبار است. بعد از جمع‌آوری و کدگذاری پرسشنامه‌ها، داده‌ها وارد نرم‌افزار آماری SPSS 20 شد و خروجی‌های گرفته شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در پژوهش حاضر تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از فنون و روش‌های آمار توصیفی و نیز استفاده از روش‌های آمار استنباطی، انجام شد.

یافته‌های پژوهش

بررسی‌ها نشان داد که ۲۸۵ نفر (۷۱/۲٪) از افراد نمونه را مردان تشکیل می‌دهند و ۱۱۵ نفر (۲۸/۸٪) از افراد نمونه زنان هستند. بنابراین، بیشترین فراوانی مربوط به جنسیت مذکر است. ۳۴ نفر (۸/۵٪) از افراد نمونه دارای تحصیلات در سطح دکتری هستند، ۱۷۱ نفر (۴۲/۸٪) کارشناسی ارشد، ۱۹۱ نفر (۴۷/۸٪) کارشناسی، ۶ نفر (۱/۲٪) دارای تحصیلات در سطح سایر (دانشجوی دکتری) هستند. به این ترتیب، بیشترین فراوانی مربوط به افراد با سطح تحصیلات است. بخش مربوط به سوالات متغیر خلقی دانش‌آزمودگان و مطالعات فرسنگی

پرتال جامع علوم انسانی

پذیرش سامانه اطلاعات پژوهشی پژوهان

جدول (۲): توزیع فراوانی سوالات متغیر خلق دانش

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	پاسخ غالب
۱- به نظر شما کتابخانه دانشگاه تا چه حد توانسته در تولید و ایده های جدید پژوهشگران و اساتید نقشی داشته باشد؟	۶۵	۱۵۳	۱۳۸	۴۱	۳	کم
۲- کتابخانه دانشگاه تا چه حد توانسته به عنوان مرکز ذخیره و اشاعه دانش در توسعه دانش شما پژوهشگر و استاد محترم تاثیرگذار باشد؟	۴۷	۱۳۵	۱۴۵	۷۱	۲	متوسط
۳- کتابخانه دانشگاه تا چه حد توانسته منابع یا محتوی اطلاعاتی مناسبی در خلق دانش توسط شما را فراهم کند؟	۴۹	۱۴۹	۱۴۸	۵۰	۴	کم
۴- کتابخانه دانشگاه تا چه حد توانسته به عنوان قلب علمی دانشگاهها نقش عمده ای در راستای حمایت از برنامه های تحقیقاتی دانشگاه، منابع خود را توسعه دهد؟	۵۶	۱۳۲	۱۶۲	۵۰	۰	متوسط
۵- کتابخانه دانشگاه تا چه حد توانسته اطلاعات آنالیز شده را در اختیار شما جهت گسترش دانش قرار دهد؟	۸۹	۱۲۶	۱۵۹	۲۶	۰	متوسط
۶- کتابخانه دانشگاه بر اساس سیستم نوآوری و تغییرات فن آوری در ایجاد دانش جدید تا چه اندازه فعالیت مناسب انجام داده است؟	۵۲	۱۳۸	۱۸۱	۲۳	۶	متوسط
۷- تا چه اندازه کتابخانه دانشگاه در اختراعات و ابداعات جدید شما محل مناسبی در جهت فراهم آوری منابع بوده است؟	۱۰۵	۱۵۱	۱۲۷	۱۳	۴	کم

با توجه به جدول ۲ مشاهده می شود، فراوانی پاسخگویی به سوالات متغیر خلق دانش چگونه است. برای سوال های ۱ و ۳ و ۷ مطرح شده برای متغیر خلق دانش پاسخ غالب گزینه کم است و برای سوال ۲ و ۴ و ۵ و ۶ مطرح شده پاسخ غالب گزینه متوسط است.

بخش مربوط به سوالات متغیر انتشار دانش

جدول ۳: توزیع فراوانی سوالات متغیر انتشار دانش

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	پاسخ غالب
۸- خدمات مرجع و اطلاع رسانی کتابخانه دانشگاه جهت در دسترس قرار دادن منابع مورد نیاز شما تا چه حد مکان مناسبی است؟	۴۷	۱۲۲	۱۷۸	۴۶	۷	متوسط
۹- کتابخانه دانشگاه تا چه حد توانسته در جهت ارتقاء سطح دانش پژوهشگران، پایگاه های اطلاعاتی و منابع اطلاعاتی در اختیار آنان قرار دهد؟	۳۷	۱۲۷	۱۸۲	۵۴	۰	متوسط
۱۰- کتابخانه دانشگاه، منابع الکترونیکی به شکل پایگاههای اطلاعاتی on-line را در اختیار شما قرار می دهد؟	۸۵	۱۳۹	۱۱۵	۴۷	۶	کم
۱۱- کتابخانه دانشگاه تا چه حد به استفاده از فناوری های ارتباطات و اطلاعات در حمایت و تحقق اهداف در جهت رشد دانش کاربران اهمیت داده است؟	۵۷	۱۳۰	۱۶۸	۳۵	۷	متوسط

تحقیقات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاهی، دوره ۴۹، زمستان ۱۳۹۴

گویه ها	پاسخ غالب	پاسخ متوسط	پاسخ متوسط	پاسخ متوسط	پاسخ متوسط	پاسخ غالب
۱۲- کتابخانه دانشگاه تا چه حد در جستجو و محل یابی منابع الکترونیکی رایگان در اینترنت خوب عمل کرده است؟	۱	۷	۲۴	۱۶۰	۱۳۵	۷۳
۱۳- تا چه اندازه گستره خدمات الکترونیکی از راه دور در کتابخانه دانشگاه به خوبی ارائه می گردد؟	۱	۶	۲۶	۱۴۳	۱۳۹	۸۵
۱۴- به چه میزان دانش لازم را از طریق فرایند فناوری های موجود در کتابخانه دانشگاه به دست آورده اید؟	۰	۶	۲۹	۱۷۲	۱۲۹	۶۴
۱۵- تا چه میزان تجهیزات موجود در قسمت جستجوی کتابخانه و سایت پایگاه اطلاعاتی پاسخگوی نیاز شما می باشد؟	۰	۱۱	۴۲	۱۷۱	۱۲۹	۴۷

با توجه به جدول ۳ مشاهده می شود، فراوانی پاسخگویی به سوالات متغیر انتشار دانش چگونه است. برای سوال های ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ مطرح شده در بخش انتشار دانش پاسخ غالب گزینه متوسط است و برای سوال ۱۰ مطرح شده پاسخ غالب گزینه کم است.

بخش مربوط به سوالات متغیر کاربرد دانش

جدول (۴): توزیع فراوانی سوالات متغیر کاربرد دانش

گویه ها	پاسخ غالب	پاسخ متوسط	پاسخ متوسط	پاسخ متوسط	پاسخ متوسط	پاسخ غالب
۱۶- تا چه میزان کتابخانه دانشگاه در کنار دانشگاه دانش لازم را در کسب و کار و نوآوری در اختیار کارآفرینان قرار می دهد؟	۳	۶	۳۶	۱۲۸	۱۴۴	۸۳
۱۷- به چه میزان کتابخانه دانشگاه توانسته سطح آموزش دانشگاهی دانشگاه، در جهت ایجاد نیروی کار آموزش دیده بالا ببرد؟	۳	۳	۴۱	۱۳۲	۱۷۵	۴۶
۱۸- تا چه میزان کتابخانه دانشگاه در کنار دانشگاه توانسته است با سرمایه فکری با بهره مندی از منابع موجود شود؟	۴	۴	۴۱	۱۵۷	۱۴۳	۵۱
۱۹- تا چه اندازه گردهمایی، سخنرانی، کنفرانس، نشست های آموزش اشتراک و اشاعه دانش در کتابخانه دانشگاه به طور منظم در جهت کار دانا انجام می دهد؟	۳	۴	۵۴	۱۲۰	۱۳۳	۸۶
۲۰- تا چه اندازه کتابخانه دانشگاه به عنوان تسهیل کننده فرایندهای از جمله به اشتراک گذاری، انتشار، ارزیابی دانش خوب عمل کرد؟	۳	۱	۴۶	۱۳۶	۱۴۷	۶۷
۲۱- تا چه اندازه کتابخانه دانشگاه در تحقیق و توسعه جهت افزایش افراد، بنگاه ها و سازمان ها و صنایع دخیل است؟	۴	۱۲	۴۱	۱۶۶	۱۰۸	۶۹
۲۲- تا چه اندازه کتابخانه دانشگاه در بالا بردن سطح دانش افراد و خدمات و رفاه کلی جامعه تاثیر گذار است؟	۳	۱۶	۴۳	۱۲۱	۱۵۱	۶۶

با توجه به جدول ۴ مشاهده می‌شود، فراوانی پاسخگویی به سوالات متغیر کاربرد دانش چگونه است. برای سوال های ۱۶ و ۱۷ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ مطرح شده در بخش کاربرد دانش پاسخ غالب گزینه کم است و برای سوال های ۱۸ و ۲۱ مطرح شده پاسخ غالب گزینه متوسط است.

بررسی آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

جدول (۵): بررسی آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر					
توصیف	بیشترین مقدار	کمترین مقدار	آماره	میانگین	متغیر
کم	۳/۸۶	۱	۰/۶۶۷	۲/۴۲	خلق دانش
کم	۴/۳۸	۱	۰/۶۵۸	۲/۴۸	انتشار دانش
کم	۴/۲۹	۱	۰/۷۲	۲/۵۱	کاربرد دانش

با توجه به یافته‌های تحقیق در جدول ۵ مشاهده می‌شود میانگین به دست آمده از مجموع گویه‌ها برای هر یک از متغیرها برابر است با: میانگین خلق دانش (۲/۴۲)، انتشار دانش (۲/۴۸) و کاربرد دانش (۲/۵۱) است. میانگین در بازه ۱-۱/۸ خیلی کم، ۱/۸۱-۲/۶۱ کم، ۲/۶۲-۳/۴۲ متوسط، ۳/۴۳-۴/۲۳ زیاد، ۴/۲۴-۵ خیلی زیاد ارزیابی می‌گردد. بنابراین می‌توان گفت وضعیت متغیرهای خلق دانش، انتشار دانش و کاربرد دانش در حد کم است.

جدول (۶): بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیر	آماره K.S			سطح معنی‌داری (sig)
	مطلق	مثبت	منفی	
خلق دانش	۲۰/۰۶۴	۰/۰۵۹	-۰/۰۶۴	۰/۰۷۳
انتشار دانش	۰/۰۷۹	۰/۰۰۵	-۰/۰۷۹	۰/۰۱۴
کاربرد دانش	۰/۰۸۵	۰/۰۸۵	-۰/۰۶۸	۱/۷۰۲

با توجه به جدول ۶ از آنجا که سطح معنی‌داری آزمون نرمال بودن متغیر خلق دانش (۰/۰۷۳) بیشتر از ۰/۰۵ است ($\alpha = 0.05$ و $\text{sig} > 0.05$) بنابراین فرض صفر را رد نکرده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت توزیع متغیر خلق دانش نرمال است. بنابراین جهت بررسی فرضیه‌ی مربوط به متغیر ۰/۰۵ از آزمون پارامتریک استفاده می‌شود. سطح معنی‌داری آزمون نرمال بودن متغیر انتشار دانش (۰/۰۱۴) و کاربرد دانش (۰/۰۰۶) کمتر از ۰/۰۵ است ($\alpha = 0.05$ و $\text{sig} < 0.05$) بنابراین فرض صفر را رد کرده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت توزیع متغیر انتشار دانش و کاربرد دانش نرمال نیست. بنابراین جهت بررسی فرضیه مربوط به متغیرهای انتشار دانش و کاربرد دانش از آزمون‌های

ناپارامتریک استفاده می شود.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی شهر تهران در تولید و ایده‌های جدید؛ فراهم کردن منابع یا محتوی اطلاعاتی؛ اجرای برنامه‌های تحقیقاتی و حمایتی از دانشگاه؛ آنالیز اطلاعات در جهت گسترش دانش و ایجاد دانش بر اساس سیستم نوآوری و تغییرات فن-آوری در حد مطلوبی عمل نکرده است. به‌طور کلی خلق دانش در کتابخانه‌های دانشگاه به سمت کم گرایش دارد. تاکنون پژوهشی هم راستا با پژوهش حاضر در خلق دانش انجام نشده است اما یافته‌های پژوهش مفتاحی (۱۳۹۱) به این نتیجه رسید که جمعیت تحصیل کرده و ماهری که به خوبی بتواند دانش را خلق و آن را به کار گیرد، عامل کلیدی اقتصاد دانش بنیان هستند. به طور کلی مولفه انتشار دانش در کتابخانه‌های دانشگاه به سمت متوسط گرایش دارد. یافته‌های پژوهش کرابی هاوتون (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که استفاده از شبکه‌ها و زیرساخت‌های فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (ICT) کاربری گسترده‌تر از کتابخانه را تسهیل می‌نماید. در حالیکه در پژوهش حاضر کتابخانه‌های دانشگاهی نتوانستند زیرساخت مناسب فناوری و اطلاعات را فراهم آورد. فعالیت ضعیف کتابخانه‌های دانشگاه که اشاره شد، در بخش کاربرد دانش نیز نمایان است. به دلیل اینکه کتابخانه‌های دانشگاه در کنار دانشگاه دانش لازم را در جهت ایجاد کسب و کار و نوآوری؛ سطح آموزش دانشگاهی پژوهشگران در جهت پرورش نیروی کار آموزش دیده؛ و تشکیل گردهمایی، سخنرانی، کنفرانس، نشست‌های آموزشی در جهت اشتراک و اشاعه دانش در جهت تربیت نیروی کار دانا، عملکرد مطلوبی نداشته است. کتابخانه دانشگاه به عنوان محلی برای تسهیل فرایندهای مختلف دانش از جمله به اشتراک گذاری، اشاعه، ارزیابی دانش؛ بالا بردن سطح دانش افراد در تولید کالا، خدمات و رفاه کلی جامعه؛ تقویت سرمایه فکری؛ و تحقیق و توسعه جهت افزایش سطح دانش افراد، بنگاه‌ها و سازمان‌ها و صنایع در حد متوسطی نقش داشته است. به طور کلی گرایش مولفه کاربرد دانش در کتابخانه‌های دانشگاه به سمت کم است. یافته پژوهش هایلز و همکارانش (۲۰۱۳) با یافته‌های این تحقیق همخوانی ندارد در تحقیق او کتابخانه می‌تواند به عنوان جایگاهی برای تعیین نیاز به متخصصان اطلاعات در صنایع دانش (در اتریش) خدمت کنند. به طور کلی کتابخانه‌های دانشگاهی دانشکده فنی - مهندسی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی شهر

تهران در توسعه و گسترش متغیرهای خلق دانش، انتشار دانش و کاربرد دانش از مولفه‌های اقتصاد دانش بنیان در حد کم نقش ایفا کرده است. چگونگی گسترش کتابخانه‌ها به منظور برخورد با چالش اقتصاد دانش و ساختن نظام‌های مناسب جهت اجرای فرایندهای اقتصاد دانش در کتابخانه‌ها ضروری است. کارکنان کتابخانه‌ها باید دیدگاه سنتی خود را نسبت به فعالیت‌های کتابخانه تغییر دهند، دیدگاهی کل‌نگر نسبت به سیستم‌های اقتصاد دانش جهت دسترسی بهتر به دانش داشته باشند، و به هر دو نوع دانش ضمنی و عینی و مولفه‌های اقتصاد دانش توجه کنند. به طور کلی دانشگاه‌ها- به عنوان عمده‌ترین مراکز تولید و اشاعه دانش- یکی از محورهای تاثیرگذار بر اقتصاد دانش محور محسوب می‌شود اگر کتابخانه در کنار دانشگاه همکاری مناسبی داشته باشد، ضمن غلبه بر چالش‌ها و مشکلات، می‌توانند زمینه توسعه عملکرد کتابخانه و بهبود کیفیت خدمات و رضایت کاربران را جهت استفاده بهینه از دانش کتابخانه فراهم نمایند.

با توجه به پژوهش حاضر، کتابخانه دانشگاهی نقش ارائه دهنده اطلاعات مهم و باارزش و فراهم آورنده محصولات دانش بنیان برای کاربران است بنابراین پیشنهاد می‌گردد:

برای ایجاد یک سیستم اقتصادی دانش محور، باید در ایجاد دانش بخش‌هایی که زیربنای توسعه اقتصادی کشور هستند شناسایی شده و منابع آموزشی و تحقیقی برای وارد کردن دانش در این بخش‌ها جهت‌دهی شود.

توجه به اینترنت و فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان پایه مرکزی زیرساخت اقتصاد دانش محور در جهت تحقق اهداف باید گسترش خطوط در کتابخانه‌های دانشگاهی صورت گیرد. مراکز ملی اطلاعات مانند کتابخانه‌های دانشگاهی، زیرساخت اطلاعات و دسترسی به اطلاعات را در همه بخش‌ها با برنامه‌ریزی شایسته و تصمیم‌گیری مناسب فراهم نماید. چنین کتابخانه‌های دانشگاهی، نیاز به ارائه سیاست‌های دقیق و چارچوب لازم برای توسعه سیستم‌های اطلاعات و ارتباطات و خدمات برای رفع نیازهای دانش انسانی هستند که همواره با اطلاعات غنی شده؛ برای رشد و نمو توانایی‌های فکری و سرمایه انسانی جمعی یک ملت، دسترسی به اطلاعات از طریق کتابخانه آکادمی فراهم گردد.

کتابخانه‌های دانشگاهی با ایجاد شبکه‌های پویا در شکل دادن به پیوندهای اقتصادی در دانشگاه‌ها و تبدیل شدن به محلی برای کسب نوآوری و آموزش‌های مادام‌العمر باید ترکیب خاصی از جامعه و فضاهای فناورانه را ارائه دهند. کتابخانه‌های دانشگاهی در هماهنگ نمودن آموزش‌های اجتماعی، کنفرانس‌ها و کارگاه‌های آموزشی با دانشگاه‌ها همکاری مناسب انجام

دهند. با توجه به اهمیت مراکز آموزش عالی در توسعه اقتصاد دانش محور، پیشنهاد می‌گردد ارتباط بین کتابخانه دانشگاهی و مراکز صنعتی دانش بنیان بیشتر مورد مطالعه قرار گیرد.

منابع

جواهری، امین (۱۳۹۰). سیاست‌های اقتصادی مناسب برای گذار به اقتصاد دانش بنیان: مورد ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی دانشکده اقتصاد..

مفتاحی، لیلا (۱۳۹۱). بررسی مفهومی نقش توسعه انسانی در تحقق اقتصاد دانش بنیان در ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه رازی، دانشکده علوم اجتماعی، گروه اقتصاد.

میرانی، نینا؛ شیخ اسمعیلی، سامان؛ میرانی، والا (۱۳۹۳). بررسی اثرات ابعاد اقتصاد دانش بنیان بر رشد تولیدات در ایران. مدیریت صنعتی. ۹: ۷۷-۹۰.

References

- APEC. (2000). *Toward Knowledge Based Economies in APEC*, November, <http://www.apecsec.org.sg/pubs/freepubs.html/2000>
- Bryson, J.R. (2001). *Knowledge, Space, Economy*, London: Rout ledge.
- Clarke, M. (2003). E-fevelopment? Development and the New Economy: Making the Transition, World Bank Institute.
- Cowan, Robin & Paal, Gert, V. D. (2000). *Innovation Economy*, publication No. Eur 17023 of the commission of European communities Luxembourg.
- Gandhi, S. (2004). Knowledge management and reference services, *The Journal of Academic Librarianship*, 30(5), pp: 368-381.
- Hayes, Robert M.; Karlics, Karin & Schloegl, Christian. (2013). University libraries as a model for the determination of the need for information specialists in knowledge industries? An exploratory analysis of the information sector in Austria. *Information Processing and Management*, 49(5), pp: 1008-1018.
- OECD, (1996). *The Knowledge Based Economy*, Paris: OECD